

Foto credits: Werknemers maken producten van gerecycled textiel afval in de i-did Factory in Den Haag

De toekomst van kleinschalige textielproductie in Nederland

Een onderzoek verricht door **Kim Poldner**

In opdracht van **Modint**

Juli 2024

Inleiding

De textielsector in Nederland, zoals veel andere industrieën, ondergaat aanzienlijke veranderingen als gevolg van mondiale verschuivingen naar duurzaamheid en lokale productie. Factoren zoals reshoren (het terughalen van productie naar de lokale markt), de behoefte aan geschoolde arbeid en wetswijzigingen zoals uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (EPR) hervormen de industrie. Kleine productie-eenheden, die vaak werken met een focus op vakmanschap, hoge kwaliteit en sociaal ondernemerschap, worden steeds belangrijker in dit nieuwe landschap. Het KUSV-project¹, een samenwerking tussen Modint en de Haagse Hogeschool (HHS), opereert in deze context. Het project, dat liep van februari tot juni 2024, was gericht op het verkennen van het landschap van kleinschalige textielproductie in Nederland. Vanuit Modint is er behoefte om de factoren te begrijpen die bijdragen aan het succes en de duurzaamheid van kleine productie-eenheden en hoe onderwijsinstellingen kunnen bijdragen aan de groei van kleinschalige productie om innovatie en vakmanschap te bevorderen.

Doelen van KUSV

1. **De kloof tussen onderwijs en industrie overbruggen:** Door sterkere verbindingen te bevorderen tussen productie-eenheden en onderwijsinstellingen, streeft het project ernaar ervoor te zorgen dat de toekomstige beroepsbevolking goed is uitgerust met de nodige vaardigheden en kennis. Onderzoeken hoe onderwijs en industrie elkaar kunnen ondersteunen, kennisuitwisseling kunnen faciliteren en innovatieve praktijken in textielproductie kunnen bevorderen.
2. **Innovatie en duurzaamheid bevorderen:** Het aanmoedigen van de adoptie van innovatieve praktijken en duurzame productiemethoden om aan de evoluerende eisen van de markt en de regelgevende omgeving te voldoen. Het benadrukken van het belang van duurzaamheid en principes van de circulaire economie in textielproductie.
3. **Samenwerking opzetten:** Tussen workshops en opleidingsorganisaties die werken in de circulaire textielketen. Werken aan het identificeren van wat deze kleine productie-eenheden succesvol maakt, met de nadruk op aspecten zoals hun relatie met onderwijsinstellingen, steun van brancheorganisaties en andere kritieke factoren.
4. **Lokale economieën ondersteunen:** Het vergroten van de levensvatbaarheid en het succes van kleine productie-eenheden draagt bij aan lokale economieën en helpt traditioneel vakmanschap te behouden.

Activiteiten van KUSV

1. **Literatuuronderzoek:** Het uitvoeren van een literatuuronderzoek om de huidige staat van kleinschalige textielproductie en de rol van onderwijsinstellingen te begrijpen. Onderzoek naar lokale productie en samenwerking tussen scholen werd uitgevoerd.
2. **Interviews:** Verkennende interviews met eigenaars van kleine productie-eenheden en vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen. De interviews zijn audio opgenomen en getranscribeerd.
3. **Workshops:** Drie workshops met stakeholders van productie-eenheden, onderwijsinstellingen en brancheorganisaties (zie tabel 1 aan het einde van dit rapport voor een overzicht van

¹ Het project wordt gefinancierd door KUSV - Stichting Klein en Uniek Specialistisch Vakmanschap – Ondersteunt de makers van de toekomst (kusv.nl).

stakeholders). Deze sessies waren gericht op het verzamelen van inzichten en het bevorderen van samenwerking. Van alle workshops zijn rapporten geschreven die als bijlagen bij dit rapport zijn toegevoegd.

4. **Rapport:** Het analyseren van de verzamelde gegevens om patronen, succesfactoren en verbeterpunten te identificeren. De bevindingen zijn gebundeld in dit rapport waarbij gebruik is gemaakt van ChatGPT voor een efficiënte verwerking van de onderzoeksdata.

Bevindingen

De resultaten van bovenstaande activiteiten werden geleid door twee belangrijke onderzoeksvragen:

Onderzoeksvraag 1: Wat kunnen we leren van kleine productie-eenheden gevestigd in Nederland

Succesfactoren kleine productie-eenheden:

1. **Specialisatie en flexibiliteit:** Veel kleinschalige productie-eenheden specialiseren zich in nichemarkten, bieden unieke producten en diensten aan en kunnen zich aanpassen aan nieuwe eisen. Bijvoorbeeld, Kleerlijk in Groningen richt zich op hoogwaardige en snelle productie van met name streetwear, waarbij alle processen intern worden beheerd, van patroonontwikkeling tot eindassemblage, wat het mogelijk maakt aan diverse klantbehoeften te voldoen. De kennis van een zeer ervaren ontwerper alsmede bekwame productiemedewerkers is daarbij de sleutel.
2. **Gemeenschap en samenwerking:** Deze eenheden functioneren vaak als hechte gemeenschappen. Werknemers ervaren een gevoel van verbondenheid en loyaliteit. Deze familiale omgeving verhoogt de moraal en productiviteit. Het bevorderen van een gevoel van gemeenschap en inclusiviteit onder werknemers draagt bij aan een positieve werkomgeving en hoge retentiepercentages.
3. **Duurzaamheid en ethische praktijken:** Betrokkenheid bij duurzame praktijken en ethische productie is een belangrijke succesfactor. Bedrijven zoals New Optimist leggen de nadruk op verantwoord inkopen, zoals GOTS-gecertificeerde materialen, en transparantie in hun toeleveringsketens, wat aantrekkelijk is voor bewuste consumenten die hun producten o.a. bij de Bijenkorf kunnen kopen. Een ander voorbeeld is Fabriek Fris, die zich richt op bio-gebaseerde materialen, lokale productie, recycling en gemeenschapsbetrokkenheid, wat het potentieel benadrukt van kleine productie-eenheden om significant bij te dragen aan duurzame textielpraktijken.
4. **Sterk leiderschap en visie:** Succesvolle kleinschalige productie-eenheden worden vaak geleid door visionaire ondernemers die zich inzetten voor kwaliteit en duurzaamheid. Bijvoorbeeld United Repair Centre (URC) in Amsterdam, waar men zich richt op duurzame praktijken en sociale impact door samen te werken met grote merken zoals Patagonia en het opleiden van een diverse groep nieuwkomers. Deze strategische richting heeft geholpen om URC te positioneren als een leider in duurzame textielreparatie en social impact.

De rol van scholen:

1. **Beroepsopleiding en stages:** Scholen bieden opleiding en stagekansen, waardoor de kloof tussen theoretische kennis en praktische toepassingen wordt overbrugd. Scholen zoals Alfa College en Friesland College bieden beroepsopleidingen aan die aansluiten bij de behoeften

van kleine productie-eenheden. Studenten van deze colleges lopen bijvoorbeeld vaak stage of stromen door naar fulltime rollen bij productie-eenheden zoals Kleerlijk.

2. **Innovatie en curriculumontwikkeling:** Instellingen integreren steeds meer echte productie-uitdagingen in hun curricula. Initiatieven zoals Studio Rijn IJssel, waar studenten daadwerkelijke productietaken uitvoeren, zijn voorbeelden van effectieve onderwijs-industrie samenwerking. Tegelijkertijd zijn er ook kritische geluiden over het keurslijf van de SBB kwalificatiedossiers zoals bijvoorbeeld de focus op maatkleding waarbij één persoon alles doet terwijl in fabrieken de werkzaamheden worden opgeknipt en iedere medewerker een deel van het kledingstuk maakt.
3. **Vaardighedsontwikkeling:** Onderwijsinstellingen spelen een cruciale rol in de ontwikkeling van de nodige vaardigheden voor de industrie. Ze bieden een continue stroom van getrainde professionals aan kleine productie-eenheden. Bijvoorbeeld, de Beauty & Fashion-programma's van Zadkine bieden cursussen zoals Basisedewerker Fashion en Assistent Fashion Tailor, die studenten praktische ervaring en vaardigheden bieden die essentieel zijn voor de textielindustrie. Tegelijkertijd is er ook een oproep om niet allemaal hetzelfde aan te bieden, maar specialisatie door te zetten zoals Jeans School voor denim productie, Herenmode (in Hilversum), maar ook lingerie, haute couture etc.
4. **Vernieuwing:** Vernieuwing van opleidingen is essentieel, zowel aan de bovenkant (niveau 5 bij ROC Amsterdam: Jeansschool en oude Meester opleiding coupeur) alsook aan de onderkant: entree en niveau 2 ROC Amsterdam. Mirjam Riethof heeft uiteengezet hoe het keuzeonderdeel Basisedewerker Fashion wordt aangepast en ook dat het modulair opgezet is. Daarnaast groeit ook het aantal LLO activiteiten die erkende MBO en HBO instellingen ontwikkelen zoals Denim City en de summerschool bij AMFI.

De rol van brancheorganisaties:

1. **Netwerken en middelen:** Het faciliteren van verbindingen tussen bedrijven en onderwijsinstellingen en het bieden van middelen voor duurzame praktijken en innovatie. De workshops dienden als een platform voor netwerken, waarbij deelnemers potentiële samenwerkingen bespraken en *best practices* deelden. Bijvoorbeeld, de samenwerking tussen Zadkine en de Oxious Talent Factory stelde studenten in staat praktische ervaring op te doen in het upcyclen van oude jeans naar nieuwe producten.
2. **Belangenbehartiging en beleidsontwikkeling:** Brancheorganisaties zoals Modint bieden ondersteuning en belangenbehartiging voor kleine productie-eenheden, helpen hen navigeren door industrieregels en toegang krijgen tot middelen, en ondersteunen duurzame praktijken die deze bedrijven helpen gedijen. Samenwerking met beleidsmakers om gunstige voorwaarden te creëren voor lokale productie en activiteiten die bijdragen aan de circulaire economie, is daarbij cruciaal.
3. **Onderwijsvernieuwing:** Vanuit haar netwerk weet Modint wat bedrijven nodig hebben om toekomstbestendig te kunnen opereren. Die kennis brengt de organisatie naar het onderwijs om te borgen dat onderwijsinstellingen vakbekwame medewerkers afleveren.

Onderzoeksvraag 2: Wat is de relatie van kleine productie-eenheden met diverse vormen van onderwijs?

Wederzijdse ondersteuning en leren:

1. **Stages en praktische training:** Productie-eenheden bieden studenten praktische ervaring en blootstelling aan industriestandaards, terwijl scholen een continue stroom van getrainde kandidaten leveren die voldoen aan de specifieke behoeften van deze bedrijven. Een ander voorbeeld van onderwijs dat kan worden verkregen door praktische training, kan worden geïllustreerd bij Fabriek Fris, waar ze veel geïnvesteerd hebben in de opleiding en empowerment van hun medewerkers, van wie velen vluchtelingen zijn. Ze bieden uitgebreide training, niet alleen in textielvaardigheden, maar ook in levensvaardigheden zoals het omgaan met administratieve taken.
2. **Gedeelde kennis en innovatie:** Onderwijsinstellingen en productie-eenheden werken samen aan onderzoek en ontwikkeling, wat innovatie in textielproductietechnieken en duurzaamheid bevordert. William Tjon Appian van Oxious deelde inzichten over hoe productie-eenheden industriekennis en best praktijken kunnen delen met onderwijsinstellingen, waardoor curricula up-to-date blijven met de huidige industrienormen en innovaties. Hij benadrukte het belang van duurzame productiepraktijken en de rol van onderwijs in het voorbereiden van studenten op echte uitdagingen.
3. **Onderwijs samenwerking:** De modeprogramma's van Zadkine en Albeda werken actief samen met kleine productie-eenheden, waarbij de integratie van praktische ervaring met 'schools' leren werd benadrukt. Bijvoorbeeld, het Microfabrieksproject werd geïnitieerd om een ecosysteem van ateliers en onderwijsinstellingen te creëren, waarbij lokale productie en praktijkervaringen voor studenten werden gefaciliteerd. Een ander voorbeeld is dat mode studenten van Zadkine en Albeda hands-on ervaring opdoen bij de Oxious Talent Factory, waar ze leren over duurzame textielproductie en upcycling processen.
4. **Wederzijdse voordelen:** Productie-eenheden en onderwijsinstellingen bieden wederzijdse voordelen door stages, trainingsprogramma's en onderzoekssamenwerkingen. Bijvoorbeeld, de relatie tussen Kleerlijk en Friesland College, waar studenten praktische training krijgen en Kleerlijk toegang krijgt tot een pool van potentiële werknemers. Het delen van middelen zoals apparatuur, materialen en expertise komt beide partijen ten goede. Onderwijsinstellingen bieden studenten ook toegang tot geavanceerde faciliteiten bij productie-eenheden, wat hun leerervaring versterkt.

Productie en onderwijs koppelen:

1. **Formele partnerschappen:** Het opzetten van formele partnerschappen tussen onderwijsinstellingen en productie-eenheden kan regelmatige stages, gezamenlijke onderzoeksprojecten en gezamenlijke workshops vergemakkelijken. De samenwerking tussen Zadkine en de Oxious Talent Factory is een voorbeeld waarbij studenten direct met industrieprofessionals werken. Formele samenwerkingen zoals die tussen Friesland College en Kleerlijk zorgen voor praktische trainingsmogelijkheden voor studenten en ook voor een continue stroom van getrainde studenten die deel uit kunnen gaan maken van de beroepsbevolking.
2. **Netwerkevenementen:** Workshops en netwerkevenementen zoals die in Amsterdam, Rotterdam en Groningen bieden platforms voor stakeholders om te verbinden, gemeenschappelijke doelen te bespreken en samenwerkingsmogelijkheden te verkennen. De samenwerking tussen ROC Amsterdam en het United Repair Centre, ondersteund door de lokale overheid, laat zien hoe partnerschappen kunnen worden gestructureerd om zowel studenten als productie-eenheden ten goede te komen.

3. **Geïntegreerde leerplatforms:** Het creëren van geïntegreerde leerplatforms waar studenten kunnen deelnemen aan echte productieprocessen terwijl ze studeren. Bijvoorbeeld, het concept van een "onderwijsfabriek" - besproken in de workshop in Groningen - streeft ernaar kennis en praktische toepassing op één plaats te combineren. Verder helpen gezamenlijke projecten tussen Kleerlijk en lokale scholen de kloof tussen onderwijs en industriebehoeften te overbruggen.

Leren van elkaars vakmanschap

1. **Vaardigheidsoverdracht:** Ervaren vakmensen in productie-eenheden kunnen studenten begeleiden, waarbij gespecialiseerde vaardigheden en technieken worden overgedragen. Bijvoorbeeld, de productie leider bij Kleerlijk met aanzienlijke ervaring kan studenten leren over digitale patroonontwikkeling en efficiënte productieprocessen. Verder werd het belang van het creëren van onderwijstrajecten voor kwetsbare groepen benadrukt, zoals mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit omvat korte termijn beroepsopleidingen en certificeringsprogramma's die zijn afgestemd op de behoeften van deze groepen. Het derde leertraject (LLO) biedt mogelijkheden voor informeel leren op de werkplek, wat leidt tot erkende certificeringen. Dit traject ondersteunt kwetsbare groepen bij het verwerven van relevante vaardigheden en het verbeteren van hun inzetbaarheid.
2. **Workshops en mentorprogramma's:** Gezamenlijke workshops en trainingsprogramma's kunnen worden georganiseerd waar studenten en vakmensen technieken en innovaties delen. De interactie tussen studenten en Syrische kleermakers bij de Oxious Talent Factory is een praktisch voorbeeld van deze vorm van vaardigheidsoverdracht. Bij Kleerlijk begeleiden ervaren kleermakers studenten, waarbij ze geavanceerde naai en patroonontwikkeling vaardigheden ontwikkelen.
3. **Gezamenlijke projecten:** Gezamenlijke projecten kunnen worden geïnitieerd waarbij studenten en werknemers van productie-eenheden samenwerken aan het ontwerpen en produceren van duurzame textielproducten. Dit verbetert niet alleen de leerervaring van de studenten, maar brengt ook nieuwe perspectieven naar de productie-eenheden. Bijvoorbeeld, gezamenlijke projecten bij United Repair Centre stellen studenten in staat samen te werken met ervaren professionals, waarbij ze inzichten krijgen in efficiënte en duurzame productiemethoden.

Stimuleren van samenwerkingsstrategieën

1. **Stimulansen en financiering:** Het bieden van stimulansen en financiering voor gezamenlijke projecten en partnerschappen kan meer samenwerking aanmoedigen. Overheidsprogramma's en subsidies kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Bijvoorbeeld, Gemeente Amsterdam ondersteunt initiatieven die leiden tot erkende certificeringen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Er is nu ook een regeling bij SZW die zich richt op scholing van statushouders².
2. **Regelmatige communicatie:** Het opzetten van regelmatige communicatiekanalen zoals maandelijkse vergaderingen, nieuwsbrieven en samenwerkingsplatforms kan alle stakeholders

² [Subsidieregeling ondersteuning werkgevers inzet statushouders gepubliceerd | Nieuwsbericht | Uitvoering van Beleid \(uitvoeringvanbeleidszw.nl\)](#)

geïnformeerd en betrokken houden. De doorlopende discussies en vervolggaderingen die werden genoemd in de workshop in Rotterdam illustreren het belang van voortdurende dialoog. Evenzo werd in de workshop in Amsterdam geconcludeerd dat ROC Amsterdam, productie-eenheden en de gemeente de samenwerkingsinspanningen blijven onderhouden en verbeteren. Verder zorgen regelmatige bijeenkomsten tussen Friesland College en Kleerlijk om lopende projecten en studentenprestaties te bespreken voor continue verbetering van de samenwerking.

3. **Beleidsondersteuning:** Het ontwikkelen van beleid dat samenwerking tussen onderwijsinstellingen en de industrie aanmoedigt en faciliteert kan een ondersteunend kader bieden. Bijvoorbeeld, het integreren van duurzaamheid in het onderwijs curriculum als een verplicht onderdeel kan onderwijsdoelen afstemmen op de behoeften van de industrie.
4. **Erkenning en tentoonstellen:** Het erkennen en tentoonstellen van succesvolle samenwerkingen kan als motivatie dienen voor anderen. Het benadrukken van casestudy's en succesverhalen in industriepublicaties, conferenties en sociale media kan bewustzijn verspreiden en verdere samenwerking inspireren.
5. **Geïntegreerde leermodellen:** Toekomstscenario's zouden kunnen zijn het ontwikkelen van geïntegreerde leermodellen waar onderwijs en productie naast elkaar bestaan, zoals het concept van een "onderwijsfabriek" besproken in Groningen, dat educatieve activiteiten combineert met echte productietaken. Belangrijk is dat de vaardigheden die op scholen worden onderwezen aansluiten bij de behoeften van productie-eenheden. Dit vereist voortdurende dialoog tussen onderwijs en industrie leiders om curricula en trainingsprogramma's bij te werken.
6. **Duurzame en schaalbare modellen:** Idealiter wordt toegewerkt naar het ontwikkelen van duurzame en schaalbare modellen van samenwerking die in verschillende regio's kunnen worden gerepliceerd. Het in kaart brengen van bestaande initiatieven en *best practices* kan helpen bij het creëren van een samenhangend netwerk van productie-eenheden en onderwijsinstellingen.

Conclusie

Kleine productie-eenheden in Nederland demonstreren een succesvol model van specialisatie, gemeenschapsbetrokkenheid en duurzaamheid. De samenwerking met onderwijsinstellingen en ondersteuning van brancheorganisaties vergroot hun potentieel. Door wederzijdse ondersteuning te bevorderen en innovatieve onderwijsmodellen te ontwikkelen, kunnen deze eenheden blijven gedijen en bijdragen aan een duurzame en lokaal verankerde textielindustrie. Toekomstige inspanningen moeten zich richten op het afstemmen van onderwijsresultaten op de behoeften van de industrie en het opschalen van succesvolle samenwerkingsmodellen om langdurige duurzaamheid en groei te waarborgen. Dit rapport biedt zicht op het huidige landschap van kleine productie-eenheden in Nederland, hun relatie met onderwijsinstellingen en de strategieën om verdere samenwerking te stimuleren. De bevindingen benadrukken het belang van specialisatie, gemeenschap, duurzaamheid en de cruciale rollen van scholen en brancheorganisaties in het ondersteunen van deze eenheden.

Tabel 1. Project Stakeholders

Stakeholder	Type	Locatie	Rol	Relatie
Modint	Brancheorganisatie	Nationaal	Industrie standaarden, duurzaamheidsdoelen	Samenwerking met alle stakeholders
Zadkine	Onderwijsinstelling	Rotterdam	Mode-onderwijs, praktische training	Samenwerking met Oxious Talent Factory
Albeda	Onderwijsinstelling	Rotterdam	Mode-onderwijs, praktische training	Samenwerking met Oxious Talent Factory
Alfa College	Onderwijsinstelling	Groningen	Praktische training, samenwerking met lokale productie	Samenwerking met Oxious Talent Factory
ROC Amsterdam	Onderwijsinstelling	Amsterdam	Praktische training, brug tussen onderwijs en industrie	Samenwerking met Oxious Talent Factory
Kleerlijk	Productie-eenheid	Groningen	Kledingproductie atelier	Samenwerking met Alfa College
Van Hulley	Productie-eenheid	Groningen	Upcycling, duurzame productie	Samenwerking met Alfa College
Studio Rijn IJssel	Productie-eenheid	Groningen	Integreert onderwijs met praktische productie	Samenwerking met Alfa College
Fabriek Fris	Productie-eenheid	Ede	Duurzame en innovatieve textielproductie	Samenwerking met Modint
Oxious Talent Factory	Productie-eenheid	Rotterdam	Duurzame textielproductie, upcycling	Samenwerking met Zadkine, Albeda
United Repair Centre	Productie-eenheid	Amsterdam	Reparaties en duurzame textielproductie	Samenwerking met ROC Amsterdam, Gemeente Amsterdam
Gemeente Rotterdam	Lokale overheid	Rotterdam	Ondersteunt lokale productie en duurzaamheidsinitiatieven	Samenwerking met Zadkine, Albeda, Oxious Talent Factory
Gemeente Amsterdam	Lokale overheid	Amsterdam	Ondersteunt duurzame ontwikkeling, educatieve programma's	Samenwerking met ROC Amsterdam, United Repair Centre
House of Design	Samenwerkingsnetwerk	Groningen	Ontwerp en productiesamenwerking met onderwijsinstellingen	Samenwerking met Alfa College
Dutch Circular Textile Valley	Samenwerkingsnetwerk	Nationaal	In kaart brengen en ondersteunen van circulaire textielactiviteiten	Samenwerking met alle stakeholders
House of Denim	Productie-eenheid	Amsterdam	Opleidingscentrum en productie van denim	Samenwerking met ROC Amsterdam
New Optimist	Productie-eenheid	Amsterdam	Duurzame en innovatieve textielproductie	Samenwerking met United Repair Centre

Overige opmerkingen

- Nieuwe fase project Micro Factories in Rotterdam, met technische innovatie: [Can Microfactories Revolutionise Fashion Manufacturing? - The Interline](#)
- Duurzame initiatieven van gemeenten - afvalstromen textiel geavanceerd benutten: [Kansen voor Rotterdam om grondstofleverancier te worden van een circulaire textielindustrie - Afvalgids](#)
- Impuls om ervaring kleermakers van buiten Europa beter te benutten?
- LLO onderwijs en cursussen verder uitbreiden, ook met private partijen: Vogue Academy, Denim City etc., vooral als het gaat om digitaal ontwerpen.
- Nieuwe rol Dutch Circular Textile Valley, specifieke activiteiten?
- Gek genoeg hebben we niets gehoord over deze module die is ontwikkeld: <https://www.duurzaambo.nl/lessenreeks-circular-skills-in-de-mode>. Hier staan ook nog wat suggesties van studenten die veranderingen willen in hun opleiding.

BIJLAGE 1: Toekomstscenario's

In de workshop in Rotterdam is aan de hand van door AI gegenereerde toekomstscenario's het gesprek gevoerd hoe deelnemers de toekomst van lokale textielproductie voor zich zien.

BIJLAGE 2: Bezoek Kleerlijk, Groningen

Voorafgaand aan de workshop bij de Textielhub in Groningen, is er een bezoek aan productie-eenheid Kleerlijk gebracht.

BIJLAGE 3: Workshop bij Zadkine De Wasserij, Rotterdam

Groepsfoto van de experts die bijeenkwamen en Zadkine studenten aan het werk in De Wasserij.

BIJLAGE 4:

In de workshop in Groningen werden deelnemers uitgenodigd om hun visie op toekomstige eco-systemen voor lokale productie te tekenen.